

PITANJA O IZVRŠAVANJU KAZNE ZATVORA I ZATVORSKOM SUSTAVU UKRAJINE

V. A. Ljovačkin

Prijevod: Zlata Kočiš

Povijest zatvorskih sustava Ukrajine se razvijala u kontekstu zatvorskih sustava europskih zemalja. Kada govorimo o prošlosti ukrajinskog zatvorskih sustava to uključuje reformiranje ideja koje su vladale Europom i djelomično Rusijom.

U vrijeme stvaranja ukrajinske nezavisnosti u njezinom kazneno-izvršnom sustavu dogodile su se značajne promjene i sve su one bile podređene najvažnijem - poštivanju zakona i osobnih sloboda čovjeka.

U skladu sa međunarodnim aktima bio je donesen čitav niz zakonskih i podzakonskih akata koji su pridonijeli demokratizaciji i humanizaciji izdržavanja kazne te diferencijaciji i individualizaciji odgojnog djelovanja na osuđenike.

Naime, umjesto "Odredbe o uhićenju pritvođenika" donesen je zakon "O pritvoru", a u važeći "Korektivno-radni kodeks Ukrajine" uneseno je više od 200 izmjena i dopuna te je Rezolucijom Kabineta Ministara Ukrajine poboljšana status zatvođenika. Postao je uravnotežen odnos unosa masnoće, bjelančevina i ugljikohidrata (dnevna količina mesa je povećana sa 50 g na 100 g). Ukinuta su ograničenja koja su u suprotnosti s principima poštivanja ljudskih prava i koja ponižavaju ljudsko dostojanstvo za vrijeme izvršavanja kazne zatvora. U znatnoj je mjeri povećan broj susreta zatvođenika s rođacima i prijateljima, ukinuta su ograničenja na dopisivanje, ukinuta je cenzura, donesen je zakon o slobodnom obraćanju Parlamentu prigovorima zbog nepoštivanja ljudskih prava. Osim toga, povećana je količina financijskih sredstava koja su odobrena za kupnju potrebne hrane i predmeta, a ukinuto je ranije 50-postotno obvezno obustavljanje sredstava od novčane naknade za rad zatvođenika. Poduzete su mjere za poboljšanje životnog standarda i za kvalitetnije pružanje medicinske usluge te su bitno poboljšani uvjeti za kulturni razvitak i za sudjelovanje u održavanju religioznih obreda.

Obnovljen je rad škola te je organizirano i profesionalno osposobljavanje u strukovno-tehničkim školama. Značajno je intenzivirano sudjelovanje raznih vladinih i nevladinih udruga, a osobito svećenstva u procesu resocijalizacije zatvođenika. Uz njihovu pomoć provode se kulturni programi, podupire se savjetodavna i humanitarna pomoć zatvođenima. U ustanovama su stvoreni uvjeti za zadovoljenje duhovnih potreba zatvođenika. Nastupaju razni umjetnici, održavaju se kazališne predstave, osnivaju se amaterski ansambli i kazališta. Opremljene su posebne prostorije i kapelice u kojima se održavaju molitve i koje pružaju mogućnost za obavljanje religioznih obreda sa pripadnicima raznih vjeroispovijesti.

Ukrajina, osim svojih nacionalnih osobnosti posjeduje posebnost koja je svojstvena svim bivšim sovjetskim državama. A to je, najprije odnos prema organizaciji odgojnog procesa koji je bio orijentiran na grupne metode djelovanja na ličnost zatvođenika. U to je vrijeme, kako je već poznato, korištena parola "Odgoj u kolektivu i pomoću kolektiva". To je sa svoje strane utjecalo na specifičan razmještaj zatvođenika u popravno-radnim ustanovama čiji se zajednički život provodio u zgradama tipa vojarni.

Danas smo odustali od te prakse i umjesto razmještaja zatvođenika po redosljedu dolaska, osnovan je socijalno-psihološki odjel te smo povećali službu socijalnih radnika čije smo redove pojačali psiholozima.

Uz velike napore uvode se novi načini komunikacije između službenih osoba i zatvođenika, takozvana pedagoška suradnja, u osnovu čega je utemeljena široka primjena suvremenih metoda pedagogije i psihologije.

U zajedništvu sa švicarskim kolegama u Bellocerkovskoj kaznionici u Kijevskoj regiji (N-35)

* Iz zbornika radova s međunarodne konferencije održane od 24. do 28. lipnja 2002. godine u Kromeriži, Čehoslovačka - "Evropski zatvorski sustav - prošlost-sadašnjost-budućnost". Zbornik radova je tiskan u Pragu 2003. godine.

provodi se eksperimentalni program, a u svrhu poboljšanja organizacije pedagoškog rada sa zatvorenicima te njena realizacija po evropskim standardima. U okviru projekta došlo je do promjena po pitanju razmjesta zatvorenika po blokovskom principu unutar nastambi, a broj zatvorenika po odjelima se smanjio sa 100 na 50 ljudi. Dvostruko je povećan broj rukovoditelja odjela socijalno-psihološke službe, što pruža mogućnost istima da dublje proučavaju osobnost zatvorenika te kvalitetnije provode individualno-odgojni i preventivan rad. Sa svoje strane to zahtijevalo unošenje i novih promjena u sustav osiguranja nadzora zatvorenika.

Kako bi se osigurao rad zatvorenika i osposobljavanje za zanimanje za kojim postoji potreba u mjestu njihova prebivališta, nama se povećao proizvodni potencijal koji danas posjeduje 1,1 mil. kvadratnih metara proizvodne površine i 24 tisuće tehničkih strojeva. Osim toga, dvanaest ustanova s poljoprivrednim načinom proizvodnje posjeduje 49 tisuća hektara obradive zemlje. Danas je u proizvodnju uključeno više od 83 tisuće zatvorenika kojima je osigurana mjesečnu naknada za rad negdje oko 140 grivjena.

U cilju osiguranja neophodne medicinske pomoći osnovana je samostalna medicinska služba i raširena je mreža ambulanti. Danas u zatvorskom sustavu Ukrajine funkcionira 21 specijalizirana bolnica i više od 160 medicinskih punktova po zatvorima i pritvorima.

Zajedno s Ministarstvom zdravstvene zaštite Ukrajine razrađeni su i realiziraju se specijalni programi koji su usmjereni na smanjivanje rizika od širenja hepatitisa i tuberkuloze među službenicima i zatvorenicima.

Parlament je donio zakon "O općoj strukturiranosti i djelotvornosti zatvorskog sustava". Tim je zakonom definiran broj zatvorskih službenika od 33 % u odnosu na pritvorenike i zatvorenike te je isto tako definiran i broj inspeksijskog nadzora u razmjeru od 1 % u odnosu na broj zatvorenika, ali ne i pritvorenika.

Poslije reformiranja zatvorskog sustava popis realiziranog bi se mogao još proširiti. Karakteristično je da sporedna pitanja u ovom radu ne postoje, a reforma zatvorskog sustava je postala nedjeljivim dijelom ostvarivanja pravne države u Ukrajini uz čvrstu podršku od strane Predsjednika i Vlade.

Postoji izričaj - reforma je proces, zahvaljujući kojem se budućnost utjelovljuje u suvremenost.

U procesu reformiranja, a na osnovu Konceptije koju je pripremio i razradio Parlament po preporuci eksperata Vijeća Europe 1998. godine done-

sen je uredba od strane Predsjednika Ukrajine L. D. Kučme kojom je Glavna uprava za izvršavanje kazne MVD Ukrajine ukinuta, a na njezinim je temeljima sačinjena kvalitetno nova uprava centralne izvršne vlasti - Državno ministarstvo za izvršavanje kazne zatvora Ukrajine, koje je direktno odgovorno Vladi.

Ustroj Ministarstva uvjetovan je time što je rješenje složenih i odgovornih zadaća koje su stajale pred sustavom izvršavanja kazne u Ukrajini i nastavak daljnjeg reformiranja istog sustava zahtijevalo daljnju koncentraciju snaga, napora i sredstava u jedno državno tijelo, a to je upravo Ministarstvo.

Ustroj Ministarstva koji upravlja kaznenim sustavom, a čiji rad usmjerava i koordinira Vlada Ukrajine pružio je mogućnost za osnivanjem potrebnog pravnog temelja; iznalaziti nove oblike i metode rada sa zatvorenicima; poboljšati upravljanje; osloboditi sustav od nepotrebnih funkcija; djelotvornije rješavati povjerene zadatke, učiniti djelovanje sustava transparentnijim; uvažiti preporuke eksperata Vijeća Europe.

Ministarstvo čini sve kako bi objasnilo nove principe rada i novi etički pristup radu.

Izvršena je obnova novim službenicima koji prolaze redovnu edukaciju te je u tu svrhu osnovan vlastiti edukacijski centar-institut i škole (u Černjigovu, Dnjeprodzeržinske, Bjelaj Cerkvi). Organizirana je edukacija po specificiranim programima.

Intenzivirali smo borbu protiv korupcije (kod nas to znači upletenost u zabranjene odnose sa zatvorenicima i njihovim rođacima).

Ovakva je reforma složen i dugotrajan proces. Potrebne su korjenite promjene u kulturi i načinima funkcioniranja sustava.

Slijedeća temeljna promjena je demilitarizacija službenih osoba. Kako je već poznato mi smo ušli u XXI stoljeće demilitarizirani - kao zamjena za unutarnje vojne formacije došli su djelatnici sustava.

Već su pripremljeni novi planovi i programi za edukaciju osnovnih kategorija djelatnika.

Pred nama je još mnogo rada i mi računamo s našim znanstveno-pedagoškim kadrovima u čijem je formiranju vidljiva značajna podrška Vijeća Europe. To je jedan od prioritetnih ciljeva reforme i našega cjelokupnoga rada.

Prošle je godine donesen novi Kazneni zakon koji je uvelike povećao izvršavanje kaznenopravnih sankcija uvjetne osude sa alternativnim kaznama, a umjesto smrtno kazne uvedena je doživotna kazna zatvora.

Prihvatanje novog Kaznenog zakona i Zakona o ustroju sudova zasigurno je važan korak za razvoj pravne države te su stvorene neophodne zakonodavne osnove u svrhu zaštite prava i slobode građana te ekonomsko-političkog sustava i društvenog života, a sve u cilju humanizacije ukrajinskog kaznenog zakonodavstva.

Ovi zakoni, oživljeni u reformatorskim procesima koji se zbivaju u Ukrajini, sabrali su u sebi čitav niz obnova socijalno-ekonomskog ustroja koji sudjeluju u poboljšanju društvenih odnosa i u učvršćivanju nacionalnih i općeljudskih ideja.

Novi Kazneni zakon ima za cilj pravnu zaštitu kazneno-pravnim načinom. On je od trenutka svog donošenja 1960. godine, tj. u posljednjih četrdesetak godina, doživio ozbiljne promjene. Prije svega, iz čl. 9. Ustava Ukrajine iz 1966. godine prihvaćena je činjenica da se vrijedeći međunarodni dogovori priznaju kao dio nacionalnog zakonodavstva Ukrajine.

Glavna dopuna novog zakona postala je opće prihvaćena odredba o slobodi i jednakosti svih ljudi u njihovim pravima u skladu sa čime "Građani imaju jednaka ustavna prava i slobode te su jednaki pred zakonom".

Isto je tako potrebno naglasiti da je u Kaznenom zakonu napravljeno detaljno i temeljito određivanje kaznene odgovornosti koja je definirana vrstom počinjenja kaznenog djela. Prema čl. 12. KZ "Klasifikacija kaznenih djela" kaznena djela su ovisno o stupnju težine podijeljena na lakša, srednje teža, teška i posebno teška. Istovremeno se određuje kategorija svake grupe kaznenih djela. U osnovi tih kategorija su kazneno pravne sankcije za konkretna kaznena djela. Diferenciranje kaznene odgovornosti povezano je s vrstama kaznenih djela sadržanih u kaznenom zakonodavstvu.

Zakon sadržava 12 vrsta kaznenih sankcija: novčana kazna, gubitak vojnog specijalnog zvanja, ranga, čina ili klasifikacijskog razreda, zabrana prava obavljanja određenih službi ili bavljenje određenom djelatnošću ili društvenim poslovima ili preodgojnim radom, službena ograničenja za vojna lica, konfiskacija imovine, uhićenje, ograničenje

slobode, držanje u disciplinskom vojnom bataljunu, pritvor na određeno vrijeme, doživotno zatvaranje. Ovi načini kažnjavanja, kao na primjer, društveno korisni rad, pritvor i ovrha su za nas nešto novo. Zakonodavac je smatrao da bi ovakvi oblici kažnjavanja, uvjetno govoreći, trebali biti kao "hladni tuš" za one osobe koje nisu uvijek namjerno i opetovano činile kaznena djela. Naime, za provođenje ovakvih kaznenopravnih sankcija potrebna su i određena materijalna sredstva.

U skladu s europskom praksom Vladi Ukrajine je u vezi izvršavanja kazne zatvora dano ovlaštenje za određivanje vrsta kaznionice ili zatvora. Ova kratka anotacija prošlog, sadašnjeg i budućeg kazneno-izvršnog sustava Ukrajine je zadaća koja stoji pred Vladom. Govoreći o budućnosti kazneno-izvršnog sustava Ukrajine potrebno je primijetiti da su socijalno-ekonomski uvjeti u zemljama Europe i svijeta vrlo različiti. To se odražava na nivo razvoja kaznenog sustava. Postoje dobro opremljeni kazneni sustavi, a i oni sa kroničnim pomanjkanjem osnovnih sredstava. Istovjetni kazneni sustavi ne postoje niti će ih ikada biti. Europske kaznene odredbe iz 1987. godine koje u potpunosti odgovaraju potrebama osnovnog dokumenta kojim je propisan kaznenopravni zakonski ustroj, kako za određivanje kaznenopravnih sankcija, tako i za izvršavanje kazne zatvora moraju postati opća karakteristika svih sustava.

Možda se danas nazire potreba postavljanja pitanja o mogućnosti unapređenja spomenutih pravila. Po mojem mišljenju precizno se mora definirati

- što je to kazneni sustav
- kakav mora biti kazneni sustav
- koji nivo razvoja taj sustav mora dostići
- osnovne vrijednosti koje imaju glavno značenje za kazneni sustav, društvo i državu pri primjeni kaznenog zakona.

24. lipnja 2002. godine